

2

6

Knihtiskařství v Prostějově

v době

XVI. a XVII. století.

Podává prof. Frant. Koželuha.

Zvláštní otisk z programu zemské vyšší realné školy
v Prostějově

za školní rok 1899-1900.

V PROSTĚJOVĚ 1900.

Tiskem knih- a kamenotiskárny J. Vrlý v Prostějově. — Nákladem vlastním.

Knih-tiskařství v Prostějově

v době

XVI. a XVII. století.

Podává prof. Frant. Koželuha.

Zvláštní otisk z programu zemské vyšší realné školy
v Prostějově

za školní rok 1899-1900.

V PROSTĚJOVĚ 1900.

Tiskem knih- a kamenotiskárny J. Vrlý v Prostějově. — Nákladem vlastním.

Knihtiskařství v Prostějově v době XVI. a XVII. století.

Podává prof. **Frant. Koželuha.**

O knihtisku českém vůbec a o moravském zvlášť napsána byla již do té doby mnohá důkladná pojednání, jimiž se nám hnutí a rozvoj života literárního znázorňuje. Tak v nejnovější době byla vydala velečinná naše Akademie česká z péra velezasloužilého ethnografa profesora dra. Zíbrta „Bibliografii české historie“ v níž se poukazuje, co vše bylo již o české a moravské typografii napsáno. (Praha 1900).

Všechny ty články a pojednání nebylo mi lze přečísti; pokud ale vím, pojednávají o těch věcech naši moravští badatelé, kteří si moravského knihtisku všímali. Jsou to zejména dr. Dudík, D'Elvert a zvěčenělý pilný sběratel Cerroni.

Dr. Dudík napsal a také o sobě vydal: „Dějiny knihtiskařství na Moravě od vzniku jeho až do roku 1621“, kterážto práce dosti důkladná, uveřejněna byla před tím v časopise Mat. Mor. r. 1875 na str. 103—138. Stejně tendence vyšlo toto pojednání také později v jazyku německém (Brünn 1879). D'Elvert má ve svých „Beiträge zur Geschichte des Bücher- und Steindruckes“ oc. (VI. B. Schriften der histor. statist. Sect.) obšírnější ještě pojednání prvnějšího, podává rozvoj knihtisku moravského v míře rozsáhlejší nežli Dudík. Rukopisná sbírka Cerroniho, jež se nalezá v zem. archivu v Brně (Cerroni Handschriften VI. B.), má taktéž nemalou důležitost.

Maje pojednat o knihtisku prostějovském na tomto místě, nemohl jsem se nezbyti hořejších spisovatelů, jichžto práce byla mi vodítkem při sepisování tohoto programového článku. Předem však musím vyznati, že mimo zmíněné autory, co se hlavně dotýče vypočítávání typografických spisů, vzácnou mi byla pomůckou při tom Jungmannova kniha „Histor. liter. české“ a Jirečková „Rukověť k děj. lit. čes. do konce XVIII. věku, I. a II. díl, pak také časopis Č. Musea a mnohé jiné články, k nimž se na svém místě odvolávám.

Co se týče životopisné stránky některých typografů prostějovských a to zejména, Aorga, Günthera, podařilo se mi přičinit k biografii jejich původní, doposud nikým nezaznamenané zprávy, jež jsem byl našel z části v originále v archivu města Prostějova a z části v zem. archivu v Brně.

Hojnost vzácných listinných památek, jež se chovají v městském archivu prostějovském a jež by byly jistě zlému osudu propadly, kdyby, mezi jiným, naše české obecní zastupitelstvo toho si nebylo povšimlo, jest zdrojem nevyvažitelným pro toho, který by chtěl pracovati na obsáhlé monografii Prostějova. A tu musím vyznati otevřeně, že nemalá z toho škoda, pak-li až doposud Prostějov, jedno z největších českých měst moravských, svých kritických dějin postarád. Třeba se stane v brzkú náprava.

Já alespoň vím na tolik, dle toho, co jsem již s mnoha míst a různých archivů snesl materialu, že by to nemálo posloužilo vlastivědě, kdyby se vyhledal někdo k tomu, který by napsal a odkryl nám dobu města našeho, když bylo toto sídlem mocných pánů Křavářů a Pernštejnů. Dále by bylo zajímavé, zvědět něco bližšího o zaniklé kanonii Augustiniánské, jež byla zde v XV. stol.; rozepsati se o životě, působení a dějinách českobratrské Jednoty, kteráž tu hlavní sídlo měla a rozvoji se těšila; vyličiti náboženský stav po dobu XV.—XVII. stol.; ukázati, které byly zde při městě čelnější šlechtické rodiny, zasloužili mužové i rodáci prostějovští; dále vyličiti a podati věrný obraz o stavu bývalých zdejších řemesel, živností atd. A poněvadž důležitou stránkou v kulturním životě jest školství, mělo by se také poukázati na školství, v jaké formě zde zůstalo po bitvě bělohorské.*)

Kdo by chtěl tak rozsáhlou látku propracovati, třeba by mu bylo k tomu mnoholetého pilného studia a prázdné času, aby si mohl vyhledati potřebný material, který tu a tam na různých místech jest roztroušen.

Ohtěje takto opět vyplniti jednu mezeru v kulturních dějinách města Prostějova, přičinil jsem se podle mi známých pramenů sestaviti a napsati, pro dnešek dějiny knihtiskařství prostějovského, jelikož doposud samostatného díla toho druhu pro Prostějov nestává, ba ani Ottův Slovník při slově „knihtiskařství“ se typů prostějovských nedotýká.

* * *

Jest tomu letos právě pět set let, co se narodil Jan Gutenberg, jehož vydávají Němci za vynálezce knihtisku. V Mnichově, rodišti jeho a jinde, konají se za tímto účelem veliké přípravy, aby jubilejní rok tento náležitě byl oslaven. Nelze upříti, že knihtisk od vynalezení svého stal se důležitým faktorem v celém světě. V Čechách dosti záhy užilo se ho k šíření osvěty a jak víme, první česká kniha tištěna byla v Plzni 1468 pode jménem „Historie Trojanská“, již jeden exemplář nalezá se v prvotisku v prostějovském Museu jako veliká vzácnost.

Nejstarší moravský tiskopis, ježž známe, jest z r. 1486, kniha kostelní, zvaná „Agenda biskupství olomouckého“. A koho jest to zásluhou, že byla kniha tato vydána?

*) Paměti o školách prostějov. po bitvě bělohorskou v progr. zdejšího ústavu z roku 1889.

Jelikož knihy v době této toliko diecésním biskupem autorisované na světlo se vydávaly, jest patrné, že tisk tedy jedině s povolením biskupovým vykonán býti mohl, a takto že jedině olomoučtí biskupové o zavedení tiskařství na Moravě zásluhu mají.

V té době byl však biskupem olomouckým právě rodák prostějovský známý Jan Filipec, jehož tudíž pokládati dlužno za původce knihtiskařského umění na Moravě.*)

Při svých ohromných příjmech, jež měl jako biskup velkovaradinský a zároveň jako administrátor biskupství olomouckého, mohl Filipec ono tehdejší ještě drahé umění valně podporovati. I víme, že již v druhém roce své olomoucké administratury (1484) dal v Benátkách zhotoviti „Breviariium Olomucense“. Neméně také jeho nástupce Stanislav Turzo, nejpřednější toho času humanista, byl patrně horlivým podporovatelem umění knihtiskařského. Jeho snahou bylo hlavně pomocí tisku vykořeniti novotářské bludy náboženské, jež byly se úžasně na Moravě vzrůstaly a jimiž Prostějov v míře patrně byl již tenkrát zachvácen.

Toto však také bylo příčinou, že zaujal brzy nato český tisk na Moravě i v Čechách první místo, poněvadž utrakvisté a to hlavně Bratři čeští, vzdělávající jazyk český, přičinili se o to, aby pomocí tisku zásadám svým náboženským na veřejnost platnost zjednávali. České spisy jejich, i vzdor zákazům královským (1501, 1503, 1508) a vypovídáním Bratrů ze země, šířily se, poněvadž mocní pánové čeští i moravští sami byli nejlepšími podporovateli jich.

Až do roku 1527 neuvádí se na Moravě žádná česky tištěná kniha, ačkoliv od roku 1480 činily se vklady do desk zemských jazykem českým. Teprve vystoupením Bratrů moravských, z jejichžto středu pocházelo mnoho učených mužů, započíná se vzrůstat duch literární na Moravě, jenž pěstován byl hlavně ve školách, čímž tedy musil i knihtisk nabyti své vážnosti a významu.

Prostějov stal se tenkrát již střediskem Bratrů, kteří měli v městě tomto, chránění a podporování byvše Pernšteiny, znamenitě zařízený ústav vzdělávací, z čehož se dá souditi, že sobě pořídili při něm také vlastní tiskárnu, aby se nemusili do ciziny svými pracemi literárními obracet. A skutečně připomíná se při zdejšímu městě taková soukromá tiskárna r. 1527, již tu měl Kašpar Aorgus, rodák prostějovský, o němž bude níže řeč, v jehož dílně byla vytištěna také první česká kniha na Moravě, jež jest známá toliko z Indexu a má název:

Jana Dubčanského neb Habrovanského listové Bratrům Boleslavským poslaní, a také jejich odpovědi zase psané oc. V Prostějově 1527. (Jungmann histor. liter. české II. vyd. str. 197).

Toutéž dobou se připomíná také jiný spis polemický u tohož Aorga „o kusé víře“, kterýž čelil proti Bratrům. V Prostějově 1528. (Blah. histor. 202). Aorgus, jenž se po svém rodišti obyčejně také Kašpar Prostějovský psal, mívá totiž přímalé styky s p. Janem Dub-

*) Viz o něm článek v programu zdejšího ústavu 1884. Dvorského „Listář“ 1898 a 1899. Palackého děj. česk. V. 205 násl.

čanským z Habrovan, jenž si byl zatím založil vlastní tiskárnu v Lulči a domohl se toho u Aorga, že tento veškeré tiskařské přístroje přenesl sem z Prostějova a sám byl také do Lulče přesídlil. Tím dá se vysvětliti, že od roku 1527 až do r. 1543 není žádný prostějovský tiskopis znám, an zatím veškerá díla v Lulči tištěná nesou typografické jméno: Kaspar in monte Lilliorum, aneb Kašpar Prostějovský (1530, 1533, 1534, 1535, 1536).

Za doby lilecké shledáváme Kašpara 1533 v Náměšti, kamž bezpochyby na čas byl povolán, aby upravil tiskárnu od samouka Matěje z Dvořišť zařízenou. První kniha, kterou z Dvořišť Matěj pod řízením Kašpara Prostějovského vytiskl, byla Gramatika česká kn. Beneše Optáta (v máji 1533).

Moravské knihtiskárny, jakéž tu již byly v Brně, v Olomouci, Kašparova v Prostějově, v Lulči, Mikulově, Náměšti¹ sloužily poněkud více do té doby stranickým záměrům, nevšímajíce si při tom hmotného prospěchu. A jelikož jen za příčinou rozšíření a utvrzení jistých křesťanských nauk a náboženských mínění byly zařízeny, nemohly mnohé práce jejich jinak než toliko vydatnou bohatých velmožů podporou vykonány býti.

Rokem 1536 stala se v tom však najednou změna. Založením totiž dvou obchodních tiskáren v Olomouci a Prostějově, objevuje se Morava pojednou na veřejném tržišti svých literárních plodů, a od toho času jest knihtiskařství vydatným pramenem výdělku a výnosnou živností. Potěšitelný úkaz toho byl i ten, že v obojích těchto knihtiskárnách vydávány jsou spisy ze všech oborů lidského vědění, a to v českém, německém, latinském ano pro židy i v hebrejském jazyku. Tak to trvalo až do roku 1580, v kterémžto roce vyšlo císařské nařízení od Rudolfa II., „že kromě Olomouce v žádném jiném městě moravském nesmějí zřízeny býti tiskárny, v řečeném však městě toliko jedna neb dvě, jak to totiž za příhodné biskup olomoucký uzná a ustanoví“. I stalo se, že takovýto přísný rozkaz podvrátil docela tiskárnu prostějovskou. (Dudík, Mat. Mor. 1875, 118).

* * *

Vylíčov takto všeobecnou část knihtisku v jeho počátcích na Moravě, a pokud se to týkalo zvláště v Prostějově, přecházím nyní k jednotlivým typografům, kteří po delší neb kratší dobu působili ve městě našem na poli umění knihtiskařského v nadzminěných stoletích. Jména jednotlivých typografů, jakož i spisů jimi vydaných neb tištěných, známa jsou nám sice z literatury, avšak i místní knihy městské připomínají je, a jediné tomu jest se nemálo diviti, proč mezi zdejším obyvatelstvem ani jeden exemplář, pokud mi známo, nebyl nalezen, až na ten, jaký zdejší Museum chová. Příčiny toho daly by se snadno vylíčiti.

Po delší přestávce od r. 1527 vystupuje tu pojednou v Prostějově po 16 letech, totiž 1543 se svým závodem tiskařským

Jan Olivetský,

jenž se též Olivetský z Hermani, na německých tiscích **Hans Olivensis vulgarter Grosskopf** — **Hlaváč** — anebo **Hans ab Oliveto**

píše, kterémuž pánové statku prostějovského, mocný rod Pernštejnů, svou přízni a ochranou naklonění byli. Spisy z jeho dílny jsou velmi vzácné a jest jich zajisté málo k nalezení. Olivetský sloužil ponejvíce kališníkům, neboť Pernštejnové, ochranci jeho, přiznávali se k Jednotě bratrské, následkem čehož prostějovská tiskárna za krátký čas se tak zmohla a povznese, že pražská kapitola císaři Ferdinandu (1547) žalobu podala, aby proti tomuto závodu svou mocí zakročil. Neboť odtud vycházelo nejvíce akatolických knih a jimi zaplavovány Morava i Čechy. Činné však Jednotě bratrské nebylo možno snadno tak odolati. Prostějov stal se právě jako Norimberg po nějaký čas bohatým skladištěm, z něhož nejen Jednotě ale i německým protestantům potřebných knih se dostávalo.

Jan Olivetský z Olivetu přináležel k proslulé rodině knihtiskářské, neboť již otec Pavel a mladší bratr Šebestian byli taktéž knihtiskáři. Pavel Olivetský měl závod tiskářský v Litomyšli a Praze, a syn tohož Šebestian přišel s impressí do Olomouce, kde již před tím Jan, starší bratr, totéž umění provozoval.

Pobyt Janův v Prostějově potrval pouze jeden rok a to od r. 1543—44, avšak v knihách městských (Poručenstwy obyvatelů místa Prostějova) lze čísti tuto poznámku na str. 78: Jistá Eva, na Wondráčkové zahradě, oznamuje r. 1546, co jí lidé dluží. Tak praví: Olivetské impresorce má půjčeno 10 fl., na to od Olivetské vzala kotlík za 6 fl. a kolovrátek v 15 gr. Na tento způsob byla rodina jeho déle v Prostějově, než se myslí.

Tiskopisy jeho jsou:

1. **Almanach** k Lethu Pana Gezu Krista 1544 S pranostiků Mijstra Petra z Probstowicz Na tituli dřevorezba: podobizna kališníka. Na rubu stránky erb Pernštejnský. Dedikace Janovi z Pernšteina (Hanuš. Č. Č. M. 1862, 237).
2. **Beneše Bavorského** . . . . Kniha o pravém náboženství křesťanském. V Prostějově 1543, 4°. Vydána skrze Br. Martina Michalce. (Jungm. IV. 1244 — Hanslík, Geschichte der Prager Univ. Bibl. 512).
Bavorský byl biskup bratrský. V dobu biskupování jeho připadá poselství k Lutherovi a Melancthonovi, ve kterém spolu s jinými vypraven byl 1535 Martin Michalec, správce zboru prostějovského.
3. **Dialog**, to jest, dvou formanuo rozmlouvání, Peterky a Vaucha, přepotřebné o učení a víře kněze Václava, děkana na Horách Guťnách, nyní v nově od jednoho učitele Jednoty bratrské k potřebě věrneych vydaný. (Bez m. a. r.)
Podle písmen a papíru má se za to, že to byla tiskárna Olivetského. Jireček ve své Rukověti má za skladatele Br. Ad. Sturma (II. 273).
4. **Kázání o večeři Páně** k žádosti Mr. Jana, lékaře v Mladém Boleslavi sepsané od Martina Michalce. I odpověď na psání proti tomu kázání kněze Bilinského. V Prostějově 1544 (Jungm. IV. 1245.)

- 4 Spis **Br. Bartoše z Biliny** Čecha, v kterémž učení a zachování Bratří veliké strany neb Boleslavských zřetelně scestné a pravdě Páně v smyslu zdravém odporující býti dokazuje. Bez m. (u J. Olivetského v Prostějově 1540 (Jungm. IV. 1234. Ded. Křišť. z Boskovic).
6. **Bartoše z Biliny**: Psání proti kázání o večeři Páně br. Martina Michalce z příčiny čtení svatého neděle sedmé po sv. Trojici Léta MDXLIII. v Prostějově držaného. Na žádost pana Jana Tišnovského, příjmím Nevrkly, měšténina v Prostějově, tamž sepsané, tištěno 1543. (Cerroni Ms. I. Bd.)

Bartoš z Biliny byl tu t. r. farářem kališnickým u sv. Petra. Zde mu kázání Br. M. Michalce o večeři Páně zavdalo příčinu k polemickému spisu, ve kterém jmenovitě Bratřím vytýká, že kněží své od řemesel berou a posluchačům svým v ně věřiti ukládají. „Zprosta věrte“, říkají prý Bratří, „ledajakémus prtáku aneb větešniku, kterýžto uteka od kopyta nahlédl do zákona co pes do kuchyně, něco pošmuchuje v liteře, anť se za kazatele vynáší, anť úřad starší sobě sobí, anť se nadýmá oc.“ To konečně bez odpovědi zůstati nemohlo. K žádosti Mr. Jana, lékaře v Ml. Boleslavi dána Michalcem na to odpověď způsobem notně popepřeným a osobně na Bartoše dorážejícím.

Praví se, že měl Jan Olivetský tiskárnu nedaleko Prostějova ve mlýně. Prostějovské knihy nemluví sice o té věci ničeho, ale mají podobnou zprávu při tiskaři Aorgu. Jireček uvádí (Ruk. II. 60), že byl Olivetský 1551 stat. Dudík potahuje tragickou smrt tuto na tohož Jana v Olomouci v r. 1547 dle tamnější kroniky, kde prý sedě na stolici byl stat. Mohlo se tak nepochybně státi pro rozšiřování knih akatolických, což bylo podle platných tehdejších zákonů přísně zakázáno.

Nástupcem Olivetského jmenuje se

Jan Günther,

který vyučiv se v Norimberce umění kněhtiskařskému, tam je také provozoval a sám i některé české knihy, jako Pentateuch 1541, Stráněnského 12 art. 1542, Regiovo lékařství duše 1543 vydal. Před odpravením knihtiskaře Jana Olivetského, sestavil si již tiskárnu v Prostějově, což se stalo r. 1544. Zde si k vedení českého tisku přitovaryšil Kašpara Aorga, který, jakož se podobá, v též příčině ještě za pobytu normberského u něho byl činným. Jiní dva mužové, jenž se dali ve službu Güntherovu, byli Jiří Melantrich (Č. Č. M. 1865, 125) a Pavel Vorličný. Melantrich vrátiv se okolo r. 1542 z ciziny, zdržoval se nějaký čas na Moravě, kde tehdaž byl pánem Jan z Pernšteina na Prostějově, mocným ochrancem zmáhající se Lutherovy nauky, k níž se on také klonil. Günther maje již před tím v službě Melantricha v Normberce, přijal jej taktéž zde v Prostějově za korrektora, u něhož vydal také jednu z prací svých literárních pode jménem Jiřího Rožďalovského r. 1545. Vorličný jinak Aquilinas Královéhradecký, byl jakožto bakalář zároveň korektorem

v Güntherově knihtiskárně od r. 1547—1553, kteréhožto roku Günther závod svůj do Olomouce přenesl, postoupiv apparát prostějovský Aorgovi. Impressí prostějovská stala se však opět od r. 1550—62 majetkem Güntherovým, když se jí Aorgus pro své vysoké stáří vzdal. Olomoucký závod vedl Günther až do r. 1571, kde vydal mnoho knih v jazyku českém. Toho roku také nepochybně zemřel. Nástupcem jeho v Olomouci byl bývalý korektor jeho Bedřich Milichthaler.

Knihtiskařství za vedení Güntherova vynikalo svou rázovitostí a mělo nejen na Moravě, nýbrž i v Čechách dobrou pověst, že jsou díla jeho podnes velkou vzácností. (Cerroni, Geschichte mähr. Buchdr. Ms. IV. B., Brünnner Wochenbl. 1827, 49.)

Že pak knihtiskařství prostějovskému dařiti se mohlo, o to měli, jak již vzpomenuto, zásluhu bohatí a slavní pánové z Pernšteina, o kteroužto věc se zajímal zvláště tu známý mecenáš věd a umění p. Vratislav z Pernšteina († 1585), jemuž ale město nedostí za to povděčno zůstalo, že tak horlivému přívrženci katolíků jako by na vzdor jen samé učence z Bratří do svého středu povolávalo a tím se akatolický tisk po Moravě, Čechách, ba i až za hranicemi šířil, proti čemuž i zápo- vědi Maxmiliána II. 1567 a Rudolfa II. 1580 slabými se staly.

Knihy prostějovské mají o Janu Güntheru tyto zápisy, což budiž doplňkem k jeho životopisu a působení v Prostějově.

Günther měl svou tiskárnu ve vlastním domě, blízko židovské školy naproti kostelu, o čemž čteme v grunt. knize, jež se nalezá v c. k. soud. budově sub Lit. A. fol. 166, následující:

Jan Günther, impressor, prodal a odevzdal dům svůj naprotiv kostelu podle domu Jana Streycheylova Tomášovi Blaňari za 230 hř. Zavdati mu má o sv. Martině příštím 10 hř., potomně o sv. Jakubě 1554. leta příštího počnúc platiti mu rok po roku po 10 hř. až do vyplnění sumy nadepsané. Rukojmě zaň: Lukáš Masař, Jan Židek, Mikuláš Wíninko, Petr Vsteklý, Lukáš, soukeník, Ondra, krejčí, Pavel, pekař, Mikoláš, kožišník, Závís Blanařů. Actum fer. VI. ante Trinitatem 1553.

V knize: „Poruczenstwy Obywatelu Miasta Prostiegowa“, str. 116. čteme kšaft ze dne 27. srpna 1551. jistého zámožného obyvatele města Prostějova jménem Řehoře, konváře, příjímá Spigl, který udává, že má na Güntherově domě 80 hř., kteréž počnau jíti od sv. Jakuba příštího přes rok po 5 hř.

Dále poznamenává týž Řehoř, komu co ze svého statku poru- čiti míní. Mezi jiným poručí, aby Janovi Gynterovi půjčeno bylo ze statku jeho hotových peněz 150 fl., kdež každý rok po 15 fl. zase navrátiti má, a pro ujistění takovej sumy má od sebe, man- želky své i erbů svých obyčejný šuldbřýf na se dělati. Kterýžto šuldbřýf má přede pány k jiným věcem na rathauz položen býti. Tolikéž má svrchu jmenovaný Jan Gynter místo rukojmí grunt svůj ve sumě podstaviti a dáti zapsati. K tomu má syna mého Waňka na stravě chovati a do školy dáti. A což naň naloží, buď na učení neb na šaty, má mu zase ze statku mého navraceno býti.

It. Margétě, manželce Gyntrově, poroučím jeden šlojeř.

Jan Günther uvádí se v této poslední vůli také jakožto spoluporučník nezletilých dětí Řehořových.

Tiskařské práce Güntherovy, jež se tu v Prostějově objevují, seřadil jsem na tomto místě podle různých spisů, při čemž použito bylo hlavně Jungmannovy historie lit. české II. a D'Elvert Beiträge. Poněvadž jest děl Güntherových daleko více, než jak uvádí je Dudík, přidávám proto při každém spise autora, dle něhož knihu cituji, v pořádku následujícím:

1. Günthera Jana 12 artikulův víry křesťanské. (Index). Jireček má je za dílo Jana Straněnského (II. 247), jenž je dal otisknouti v Prostějově 1542 a 1553.
2. Jana Špangenbergera, gener. superintendenta v Eislebenu: Loci communes Melanchtona Filipa: Otázky z katechismusu, přeložené od Kašpara Křižovníka. V Prostějově, nákladem Matěje Pražáka u Jana Günthera 1545, 8° (Index).
3. Troje symbolum aneb vyznání víry Kristovy v církvi jednovorně užívané. Martin Luther ve Wittenberce 1534. Tištěno 1545, 8° b. m. (V Prostějově, Jungm. IV. 1248.)
4. Poručenství dvanácti patriarch synův Jakubových, co který z nich synům a bratřím svým mluvil a poručil jest. Tak nadešlo české vzdělání z XIV. století pocházející spisu starodávného, jenž také bulharským Bohomilům byl oblíben. Na ten spis odvolává se Štítný (1376), podobno tedy, že již tehdy přeložen byl. Tištěna ta kniha poprvé pod nadpisem: Testament anebo křať dvanácti patriarchů, synů Jakubových, jak jeden každý syny své před smrtí svou učil a k obcování dobrému napomínal, při tom také, kterak každý z nich obzvláště v duchu prorockém o Kr. Pánu svědčil a prorokoval; velmi pěkné a užitečné, čta v něm pilně, rozvažujíc každý sobě vziti bude moci. L. 1545 ve 12° v Prostějově, za panování p. Pernšteina. Dle Dobrovského 1548, 8° u Jana Günthera, nákl. Matěje Pražáka, pak 1551, 8°. (Rozpr. I. 77. Jungm. II. 136, Č. Č. M. 1862, 64.)
5. Doktora Urbana Regia, superintendenta lucenburského: Rozmlauvání s Annou, manželkou jeho, o krásném kázání, kteréž Kristus od Jerusalema až do Emaus dvaum učedníkům na velikou noc činil. Přeložil Jiří Rožďalovský. (Melantrich z Avent.) Tištěno a dokonáno v městě Prostějově blízko židovské školy skrze Jana Günthera, léta Páně 1545, měsíce srpna. 4°. Ded. Janovi z Pernšteina. (D'Elvert. Beitr. 24, Jungm. IV. 1493.)
6. Jana Straněnského, Postilla česká k užitku mládeže křesťanské v způsobě otázek od neděle adventní až do velikonoce složená, podle exempláře německého Jana Špangenbergského na česko vyložená. V Prostějově u Jana Günthera 1546 ve 4°. Ded. Ondřejovi Ungnadovi, svob. p. ze Sunek na Hluboké s mnohými dřevorytinami a erbem Pernšteinským. Opět v Prostějově 1557 u Aorga. (D'Elvert. Beitr. 24, Jgm. IV. 1548.)

7. Kancional bratrský, jako menší příruční kniha 1546 u Jana Günthera ve 4°. (Boček má několik listů z něho, Jgm. III. 48.)
8. Ortel velebnosti císařské na obyvatele v městě Gentu l. 1540 učiněný, 2 listy 1547 v Prostějově ve 4°. (u Bočka, Jungm. IV. 468.)
9. Bulle . . . . Antikrista proti pravým křesťanům, vydaná v Římě 1546. Tišt. v Prostějově 1547, 4 listy.
10. O té nekřesťanské atd. . . . Inquisitii . . . . hispanské, 1547, 3 listy, 4°. (D'Elv. Beitr. 25.)
11. Slabikář český a jiní křesťanského náboženství počátkové, kterýmžto věcem dítky křesťanské hned z mladosti učeny býti mají. V Prostějově skrze J. Günthera 1547 v 8°. (Jgm. V. 1.)
12. Postilla česká. To jest výklad na epištoly, z německého Jana Špangenbergera na jazyk český převedené 1547, 4°. Ded. Janu z Pernštejnovi. (U Jungm. schází.)
13. Postilla česká Jana Španberského, v čís. městě Northauzu slavného kazatele složená a z lat. a něm. jazyka přeložená 1548 v Prostějově. (D'Elv. Beitr. 25.) Na konci: 1547 skrze omyl se to stalo u Jana Günthera, 4 listy. Ded. Janu z Pernšteina.
14. Modlitby dvě bratrské za království české, l. p. 1547. V Prostějově 1547 ve 4°. 3 listy. (Jgm. IV. 1932.)
15. Modlitba osvie. knížete Hanuše Fridricha, kurfirta saského — proti ukrutné válce císaře a papeže. Také modlitby Filipa Melanchtona, 6 listů 1547 ve 4° v Prostějově. (Jgm. IV. 1933.)
16. Naučení krátké obojí řeči, německé a české. V Prostějově u Günthera v 8°. 1548 od Ondřeje Klatovského.
Klatovský z Dalmanhorstu Ondřej, byl bakalářem univ. pražské (1524). Z university obrátil se k učitelství, pracuje o vzdělání mládeže vyučováním i spisováním knih učebních. Později zdá se, že se usadil v Prostějově. (Ruk. Jireč. I. 345—46.)
17. Epithalamion, u příležitosti sňatku Václ. Arpinia z Dorndorfu, a dle rodiště Kamenický zvaného, rektora a slavného paedagoga žatecké školy († 1582) od jeho žáka Pavla Aquilina Hradeckého u Günthera v Prostějově 1548 a 1555. (D'Elvert. Beitr. 25.)
18. Beneše Optata Isagogicon, jenž jest navedení každému, počínajícímu se učiti psáti. V Prostějově u J. Günthera 1548 v 8°, 76 listů. Pod titulem: Knížky početní na rozličné koupě v nově vytištěno. (Jireč. Ruk. II. 63.)
19. Michala, biskupa Sydonienského, mohutského suffragana, kázání patnáctera o přespáté mši v Augšpurku na říšském sněmu léta Páně 1548 kázaná. Na konci: Vytištěno v Prostějově u Jana Günthera l. p. 1549 v 8°, archů 22. (Jgm. IV. 1574.) Kniha tato nalezá se v prostějovském museum.

Pozn. Knihy tyto, jak na zadní straně titul. listu čteme, z německého vyloženy a k vytištění dány na žádost p. Joachima z Hradce, jehož znak tu vyobrazen. Německý skladatel věnuje spis Ferdinandovi, králi uherskému. Vysvětliv původ mše sv.

v prvotní církvi křesťanské, objasňuje přípravu, oděv kněze a obřady mešní; přechází pak k dogmatickému výkladu o proměně chleba a vína. (Sbor. hist. 1886, 236.)

20. Jana Straněnského Modlitby nábožné proti všelikým obecným nedostatkům od učených lidí složené, na dvě strany rozdělené. V Prostějově u Jana Günthera 1549 v 8° a 1559° (Jgm. IV. 1941).
21. Dubravius Johannes Dei gratia episcopus Olomucensis in psalmum ordine quintum 1549, 4° t. j. Jana Dubravia, biskupa olom. výklad na žalm pátý. Na konci: Joanes Guntherus Prostan-nae excudebat. Tohož „epistola ad collegium Pragense (kališnické) de Ecclesiae Oeconomia.“ List psaný k pražské konsistoři pod obojí o řízení církevním, kterýmž zve je do pravého ovčince Kristova a radí jim, aby sobě zvolili svého arcibiskupa, nevážice se na kompaktata, nýbrž na výroky sněmu tridentského, dále jeho
22. „epistola ad Christophorum de Zvola“ List ku Křištoforu ze Zvole, jenž byl nejprve dvorním vyšším úředníkem, na to se stal knězem a zemřel jako kanovník olom.
23. De Liturgia et duo oratiunculae ku polskému králi Sigmundovi, jehožto synovi Sigmundu August. císař Ferdinand I. dceru Alžbětu za chof dal.
24. Oratio ad eundem Sigismundum de auxiliis contra Turcas. List, jímž se dovolává u Sigm. ochrany proti Turkům. Vše tištěno u Günthera 1549. (Ně. Slov. II. 314.)
25. Nový zákon 1549, 8° s mnoha dřevorytinami, z nichž každá představuje dějiny každé hlavy. (D' Elv. Beitr. 25, Igm. IV. 1175.)
26. V r. 1549. přichází ještě kniha u Günthera, jež má název: Tabula barbarolectica od Hájka Šimona, jenž byl otcem slavného lékaře Thadeáše z Hajku. Kniha tato jest známa jen z citatů Blahoslavových v jeho gramatice. Obsah její směřoval proti kazimluvům. (Jireč. Ruk. I. 213.)
27. Zlé užívání hojitelného lékařství, kteréž se k nenabytě škodě lidského života a statku vztahuje. Skrze Molleriana, obojího lékařství a filosofie doktora, vydáno 1550. Končí se: Tištěno v Prostějově u Jana Günthera 1550. Ded. nejvyš. purkrabí Wolfovi Krajířovi z Krajků. (Jgm. IV. 881.)
28. Breve Encomion Olomucii, Metropolis in Moraviae Marchionatu, scriptum in gratiam amplissimi senatus urbis ejusdem carmine elegiaco a Simone Ennio a Glatovino. Prostan-nae excudebat Ioannes Guntherus Anno MDL. (1550) v 8° 4 listy. Jest to překrásná báseň v 199 distichách Enniusa Šimona s přídomkem de Phoenicio campo, jíž popisuje dějiny města Olomouce. Orig. rkp. nalézá se v stud. bibliotéce v Olom. Překlad v něm jazyku u Müllera, Geschichte der königl. Hauptstadt Olmütz 1882 str. 131—34. Ennius klatovský učiteloval v Prostějově v r. 1549—50.
29. Pavla Vorličného, Elegantissimae colloquiorum formulae ex Terentio etc. t. j. spůsoby mluvení z Terenciových komedií k prospěchu mládeže česky a německy vysvětlené; pak pravidla

k životu navedení etnostnému z tých komedií vytažené. V Prostějově u J. Günthera 1550 v 8° (Jgm. 24, pak arch. žitavský.)

30. Tohož, *Regulae communes civilis vitae honestae ex comoediis Terentii excerptae per Paulum Aquilinam Hradecensem . . . in usum pueritiae nostrae*. Dedikace: *Optimae spei pueris Joanni et Mathaeo Filiolis D. Simonis a Nadiejev, civis et notarii Prostannensis discipulis suis Paulus Aquil. Hrad.* V dedikaci této chválí Pavel Aquilin vzácnou podporu, již se mu dostává od otce synů Šimonových, o čemž přesvědčiti se mohl, konaje s nimi cestu do Prahy, uváděje dále krásná a vzácná tato slova: *Proinde vos, optimi pueri, hunc meum qualencunque laborem dedico, nec dubito, quin cum grato animo accepturi et me vestris studiis fideliter consulentem debito favore semper complexuri sitis. Christus vos longevos faciat et vestra studia ad gloriam sui nominis et utilitatem patriae foveat atque gubernat. Valete. Ex schola nostra Povotannensi, die vigesimo quinto Januarii, Anno MDL. Šimon Ennius Klatovský napsal zde veršovanou předmluvu. (Arch. žitav., Jgm. IV. 204.)*
31. *Epithalamion de nuptiis comitis Eccii a Salmis. Prostannae 1550, 4°*. (Chválořeč při sňatku hrab. Eccia ze Salmů) Autor neznámý. (D'Elv. Beitr. 26.)
32. Řehoř Hrubý z Jelení; *Fr. Petrarky rozmňauvání mezi mudrcem a nedoukem o pravé maurosti*. V Prostějově u Jana Günthera 1551, 8° (Jireč. Ruk. I. 262).
33. **Jana Gersona** kniha o následování Pána Krista a pravém potu-pení světa, knihy patery. Ded. Jindřichu starš. ze Švamberka. Podepsán kněz Tomáš, farář v Dubanech. V Prostějově u J. Günthera 1551, 8° Jgm. III. 112).
34. Jana Hofmeistra *Postilla česká, totiž kázání na evangelia, kteráž se v nedělské a jiné sváteční dny přes celý rok čtou, a téměř všecka na říšských sněmích v Wormsu a Rezně kázání skrze Jana Hofmeistra, řádu sv. Augustina. Na česko přeložil Jan Straněnský v Kr. Hradci. V Prostějově skrze Jana Günthera 1551 fol. (Jgm. IV. 1548).*
35. Tomáše Bavorovského kázání o umučení pána našeho J. Krista, křesťanské a pobožné rozjímání (v Plzni kázané). V Prostějově u J. Günthera v 8° 1552 (Jgm. IV. 1576).
36. Knižka průběrská. V Prostějově 1552 v 16° u J. Günthera (Jgm. IV. 1552).
37. Linhartu Kulmana z Kreyshalmu (luth. theologa z Norimberku) o připravení ku kříži a smrti oc. V Prostějově 1552 v 12° (Jgm. IV. 1804).
38. *Katechismus neb navedení křesťanské, kratičce sepsané od doktora Henr. Skribonia, probošta pražského. V Prostějově u Günthera v 8°. (Jgm. IV. 1256).*
39. Krátký spis o morové nemoci od Jana Ořechovského z Honbic. V Prostějově 1552 v 8° u J. Günthera. (Jgm. IV. 893).

40. *Dubravii, Historia regni Bohemiae, de rebus memoriae dignis in illa gestis ... Libri XXXIII. ... in lucem jam primum aediti ... Anno 1552. Na konci: Impressum et finitum Prostan-nae in officina Joannis Guntheri vigesimo sexto die Martii, Anno post nativitatem Christi 1552. Fol. t. j. „Dějiny království českého“ od biskupa Jana Dubravia. První vydání jest velmi vzácné. Vydal jej autor toliko pro své přátele. Druhý otisk historie této vydán v Basileji 1552, jež opatřil dr. Kráto a dr. Jordán z Klausenburka. (D'Elv. Beit. 26., Jireč. Ruk. I. 158). Magistrát Prostějovský zakoupil z prvního vyd. jeden exemplár r. 1785 při dražbě, jež se konala v Olomouci knihami ze zrušených klášterů. (Ms. v arch. měst.); v archivu jí však není.*
41. *Joannis Dubravii de piscinis et piscium, qui in illis alluntur, naturis, lib. 5, Prostan-nae 1552, 8°. (Jana Dubravia o rybnících a rybách v nich chovaných) (D'Elv. Beitr. 26). Knihu tuto v hospodářském ohledu důležitou sepsal Dubr. na radu biskupa Stanislava Thurza, aby zanedbanému již rybářství na Moravě pomohl k rozkvětu.*
42. *Flavia Josefa o válce židovské knihy sedmery ... nyní teprv všechny v českou řeč z latinské přeloženy od Pavla Aquilina Hradeckého. Na konci: Vytiskěna a dokonána v městě Prostějově u Jana Günthera 1553. Fol. Připsána Vojtěchu z Pernšteina. Ozdobena mnoho obrazy, str. 414. (Jgm. IV. 272).*
43. *M. Marc. Bulemachi Purii T. Odae ac precatones sacrae pio diversitati temporum et sensuum diversis metris exornatae et musico harmoniis donatae. Prostan-nae in officina Joannis Günther anno 1553, 8° (Strahov. bibl.). Připsáno D. Tietko, pastori ecclesiae prostan-nensis amico et patrono suo sincero.*
44. *Civilitas morum (obecnost mravů) od Erasma, lat. a česky b. r. (Ceroni Ms. IV. B.).*
45. *Jana a Ciriaka Spangenbergera kázání pohřební třicatero a čtvero z evangelisty sv. Lukáše sepsané. V Prost. u J. Günthera 1559, jak se podobá, přeloženo od Straněnského. (Jgm. IV. 1670).*
46. *O Kristu Nazaretském a jmenu jeho. V Prost. 1561, v 8° (Sb. Bočk. Ms., Jungm. IV. 1873).*
47. *Muzika; to jest zpráva k zpívání náležitá, všechněm zpěvům se učiti žádostivým, ku požitku ode mne Jana Josquina jazykem českým vydaná. V Prost. 1561 v 8° (Jgm. IV. 43).*
48. *Jana Gersona o následování Krista Pána. V Prost. 1562 (Jgm. IV. 812, 12°).*
49. *Br. Červenky žaltář nově do češtiny přeložený. V Prostějově 1562. (Jgm. IV. 1188). Kritický jeho rozbor v Blah. Gram. 322—327. Jireč. Rukov. I. 149).*

Kašpar Aorgus (Neděle) — Aory (Mecír), Kašpar Prostějovský,

nástupce Güntherův, který, jak známo, první na Moravě české knihy tisknouti počal. Dle svého rodiště psal se také prostě Kašpar Pro-

stějovský; jeho pravé rodné jméno bylo však Kašpar Mecír, které si zřečtil na Aory (áo - meč) neb Aorgus (Neděle). Otec jeho jmenoval se Mikuláš a byl v Prostějově mecířem, tolik co nožířem jinak mečešnikem, kterážto řemesla tu přicházejí. Týž měl dle knih městských domek na Novém Městě (za plumlovskou branou), jež prodal Tobiašovi synu ševcovi, za XVIII kř. (Kn. purk. k. r. 1494).

O mládí Kašparově nemáme odtud žádných podrobnějších zpráv a vyskytuje se nám jeho jméno teprv v l. 1550, kdy se byl oženil a brzo pak na to zemřel. Dle všeho vyučil se Kašpar buď doma ve svém rodišti aneb u některého moravského aneb českého typografa umění tiskařskému, v němž se za svého pobytu později v cizině ještě zdokonaliti mohl, žeť se služby jeho mnozí pak typografové dovolávali, než si samostatnou živnost sám zařídil. Jméno Kašparovo výslovně vyskytá se 1530, kdy co správce tiskárny byl v službě u Jana Dubčanského v Lilči „in monte liliorum“ — na hoře lilecké —, a tu nelze pochybovati, že i „Listové p. Jana Dubčanského Bratřím Boleslavským“ 1527 v Prostějově tištěné, jsou dílo Kašparovo. L. pak 1537 uvězením pana Dubčanského závod lilecký vzal za své, tak že musel Kašpar odejíti, kdež jej shledáváme v Náměšti, kamž bezpochyby 1533 na čas byl povolán, aby tu upravil tiskárnu od samouka Matěje z Dvořišť zařízenou. V letech 1541—1543 byl Kašpar ve službě u Jana Günthera v Normberce, u něhož se již tenkrát také byly české knihy tiskly. Když byl ale Günther rok na to do Prostějova přišel a tu si nepochybně na radu Bratří a jiných přátel knihtiskárnu pořídil, přibyl s ním také jeho faktor Kašpar, kterémuž zajisté o to především se jednalo, rodiště své slavným učiniti. Jak dalece tu v našem městě Jan Günther prospíval, to jsme viděli z množství jeho děl, jež se byly u něho tiskly. Z toho dá se souditi, že v té věci měl Kašpar ne poslední zásluhu, aby typy prostějovské evropského věhlasu nabyly. Proto také povždy odměňoval Günther přičinlivost Kašparovu, kteréhož po svém přesídlení do Olomouce r. 1553 ihned za nástupce svého v Prostějově ustanovil a jemu celý svůj tiskařský aparát postoupil.

Pro věc takovouto mohl se ovšem již Kašpar rozhodnouti, poněvadž krátce před tím, oženiv se, ač již v pokročilém věku, nabyt statečku, jenž mu dovoľoval, že si mohl sám impresi zaříditi. Z knih prostějovských se totiž dovídáme, že se stala smlouva svatební mezi Kašparem Impresorem, Mikuláše Mecíře synem a Annou Strakové ševcové dcerou, kteráž jej přijala do statečku svého. (Měšť. arch. knih. svateb. smlouv. f. 98.)

Smlouva tato zní:

Mezi Kašparem Impresorem Mikuláše Mecíře synem a Annou Strakové ševcové dcerou.

Stala se jest smluva svadební dobrovolná a přátelská ubrmany dole psanými, a to taková, že Kašpar pojímajíc sobě Annu za pravou a věrnou manželku ihned od toho dne propustil ji ke všemu statku neb nápadu svému, kterýž má neb míti bude na budoucí časy. A páni starší na místě p. Anny, týmž způsobem, jakž nahoře psáno jest ke všem nápaduom jejím Kašpara připouštějí bez umenšení.

Strany Kašparovy byli Jan Krkvař, Matyáš Pražák, Megot, Václav Zajíček, Matauš Kunda, Popek, hrnčír.

Strany p. Anny páni Starší. Za purkmistra Jakuba Moravy, Pavla Kožišníka, Wyminky, Machnického. Dálo se v auterý po sv. Jilji 1550.

Dále pak čteme: Strakova, ševcova (vdova po Václavu) prodala Kašparovi impresorovi grunt v žešovské ulici za 230 hř. Zavalal hned 10 hř., a platiti má ročně na sv. Martina po 8 hř. Rukojmě zaň: Jan Hořava, Vondráček, Prátelský, Rehořek, soukeník, Taborský, Jíra, Slovák, švec, Širuček, švec, Popek, hrnčír, Štěpánek, švec, Jan Jirů, kloboučník, Mikuláš Příhoda, Petr Pernikár, Jan Krkvař. Actum fer. III. die Beatae Virginis Catharinae 1550. (Grunt. kniha v c. k. soud. budově Lit. A. fol. 60).

Dle tohoto zápisu koupil Kašpar od tehyně své jmenovaný grunt, kde si byl také svou impresi zařídil a tuto v žešovské ulici knihy tisknul. Jsa již stářím sklíčen, převedl opět 1559 tiskárnu na Günhera, v jehož vlastnictví tato až do r. 1562 zůstala, kteréhožto roku také Kašpar Aorgus zemřel. Zůstali po něm dva synové, z nichž jest známý Samuel, kazatel pozňanských něm. a polských Bratří († 1595). (Ms. Cerroni IV.)

Po smrti Aurgusově prodali, jak nám knihy vypravují (grunt. kn. f. 60.) páni Starší grunt jeho s náčiním cinovým, šaty ložními a jinými svršky **krom impresií** Janovi Kosíkovi, náměstku jeho za 220 hř.

Avšak pozoruhodný jest taktéž přepis úředníka plumlovského pana Albrichta z Konic (Ms. v zem. arch. v Brně I. 14, f. 229), kterýžto poslal pánům Starším prostějovským v příčině mlynářů při městě Prostějově, Martina, nožře a Kašpara Aorga.

Známo jest totiž, že bylo již dříve nastupováno zákony a nařízením přísným proti vydávání a šíření spisů nekatolických, což bylo hlavně staršími a jich patrony podporováno. Viděli jsme, kterak v té příčině velké nesnáze a obtíže měl Aorgus sám, pokud byl v službě u Dubčanského a jak královští úředníci o to se zasazovali, aby právě Prostějov, v němž akatolická typografie mocně se zmohla, z tohoto kalu byl očistěn. Pro tento záměr vyššího opatření, nadešel horlivcům blažený okamžik. Toho času byl totiž pánem na Plumlově a na Prostějově Vojtěch z Pernšteina, známý svou touhou po nové reformě náboženské. Týž byl také velikým a bezohledným nepřítelem Bratří, které jak a kde mohl pronásledoval. Tímto mu byl císařský zákaz Ferdinanda I. zajisté velevitáným, že směl nakročiti proti nenáviděným Bratrům. Proto dal vyhotoviti přepis svým úředníkem plumlovským, jimž se, jak praví, na rozkaz císařské Milosti proti tajným tiskárnám zakročiti mělo. Účelem tohoto připsu bylo však především zjistiti, zdaž v té věci není Aorgus hlavní osobou a nemá-li tajná tiskárna, v níž by se zapovězené a podezřelé spisy tiskly, nějakého s ním spojení, poněvadž se vědělo, že on co bratr pro ty věci jest zaujat a účastenství má. Doslovný obsah připsu toho jest tento dle hořejší Sign. v mor. zem. archivu:

Pánům Starším Prostějovským o mlynáře při městě Prostějově o Martina nožíře a Kaspara Aorga.

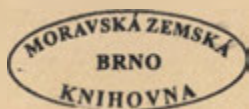
Moudří a opatrní páni, přátelé a sousedé moji zvláště milí, přál bych vám oc. Na jisté poručení Jeho Milosti pána teď vám posílám přípis listu od Jeho Veleb. císařské Milosti učiněného a dnes této chvíle dodaného, kterémuž, nač se vztahuje, vyrozumíte; pak, ačkoliv Jeho Milost neráčí věděti, aby kdo z mlynářův při městě Prostějově s impressi se obíral, neráčíž i v tom na sebe podezření vrchnosti své dopustiti, že by psaní takové u sebe lehce vážiti ráčil. Ráčí poroučeti, abyste všechny mlynáře, kteříž jsou ve mlejnech tu při městě buď i vaši služebníci na rukojmě pod základ dostatečnej zebralei, aby jestliže který z nich pod jakémžkoli způsobem toho se, jakž Jeho Velebnost císařská psáti ráčí, dopustil, více se nedopouštěl — tolikéž i Martin, nožíř, poněvadž kolo maučné při šlejferně má, za mlynáře se počítá a v tom podezření jest také jakž mlynářové i on, na takové rukojemství aby vzat byl podle připsání Jeho Veleb. císařské. — Jestliže jest kdo čeho se tu dopustil, aby se víc nedopouštěl.

Což se pak Kašpara Aorga, impressora, dotejče, ačkoliv o císařském psání na mlynáře se vztahuje, poněvadž jest toho řemesla, u Jeho Milosti pána bez podezření není, i tolikéž jest poručeno, čeho vrchnost míti nechce, aby toho zanechal, a tolikéž na rukojmě jej, jakož i jiné vzíti máte. Bylo-li jest co toho, což již v dotčeném psaní Jeho Veleb. císařské se dotejče, toho víc aby nebylo, předkem na těžkost Jeho Milosti pána a potom na těžkost skutečnu těch kterých by se dotejkalo. A takové rukojmě za ty všechny osoby i také, pod jakej základ je zručíte, rukojmě sepsati aby jste dali a na rathauze chovali. Vystaupil-li by kdo z čeho, aby Jeho Milost pán mohl to slušně ukázati, že jest to opatřiti ráčil, v čemž vůle Jeho Velebnosti císařské byla. O čemž vědouce nepochybuji, že se v tom tak zachováte. Při tom vám oc. Dat. na Plumlově v sobotu, den památný sv. Silvestra roku panujícího 1558.

Cedulka v témž listě.

A mimo toto opatření Jeho Milost pán ráčí psání učiniti Jeho Milosti místokanceléři království českého a toho se dotázati, aby Jeho Milosti bylo oznámeno, zejména, který by to mlynář byl při městě Prostějově, na kterého se psaní Jeho Veleb. císařské vztahuje. Však poptejte se pilně mlynáře Drozdovského. Přítel jeho, jest zpráva, že by v Kojetíně nedávno Bratří Habrovanských písně vytiskl. Pak, byl-li by tu při témž (Pavlu) Maučkoví, mlynáři Drozdovickým a tiskli je co toho, ať více při městě Prostějově nebejvá a tím řemeslem se tu neobírá.

Přípis tento, daný Prostějovským, jimž přímo dotknut byl Aorgus, že uvrženo také naň podezření, jakoby stál ve spojení s domělými tajnými tiskárny, muselo míti pro jeho osobu nemilé následky a patrně poškoditi také jeho zdraví. Jinak bychom si nevěděli vysvětliti, proč se najednou vzdal zaměstnání svého a proč rok na to odevzdal závod svůj tiskařský předchůdci svému Güntherovi.

Tot jej zajisté nejvíce dojalo, že p. Vojtěch z Pernšteina, jehož předkové bývali rozhodnými a štědrými podporovateli Bratří, vystupuje tak bezohledně proti jeho souvěrcům a činí jim v snahách jejich velkých překážek. Po tolika útrapách, jež nám ovšem nejsou všechny povědomé, utrpěv valně na zdraví, rozžehnal se s tímto světem roku 1562. Jméno jeho zůstane však navždy v české literatuře v blahé paměti, neboť jemu se musí přičísti přední zásluha o zvelebení a rozšíření českého tisku na Moravě.

Díla jeho typografická jsou:

1. Kronička kratičká o jednom nábožném rytíři. V Prostějově u Kašp. Aorga 1555 v 8°. (Jgm. IV. 247).
2. Kronika kratochvilná o etné a šlechtě panně Meluzině. Z něm. přelož. od Duryňa z Ryngolu. V Prostějově u Kašp. Aorga 1555. 8° (Jgm. III. 101).
3. Kázání učiněné l. 1556 na Horách Kutnách u vysokého kostela, o hromobití, krupobití a bouřech skrze kněze Matouše z Králové Hradce, ty časy děkana. V Prostějově 1556 v 8°. (Jgm. IV. 1580).
4. Život Aesopa s některými jeho rozprávkami, z řeckého jazyka a ostatek z německého do našeho českého přeložený. V Prost. u Kašp. Aorga, nákl. Jana Günthera, impressora Holom. 1557 v 4°. s obrázky. (Jgm. III. 106).
5. Epištoly na neděle a svátky. V Prostějově u Kašp. Aorga 1557 ve 4°. Převedené z něm. Jana Spangenbergka. (Jgm. IV. 1201. D' Elv. Beitr. 27) s erb Jana z Pernšteina.
6. Kázání učiněné troje a v jedno shromážděné, kteréž kázal na den sv. božské Trojice na Horách Kutnách u vysokého kostela, Mat. Hradecký, ty časy děkan, (1554). V Prostějově u Kašp. Aorga 1557 v 8°.
7. Kázání smrti s člověkem, 1557 v 8°. (D' Elv. Beitr. 27).
8. Kázání osvěceného muže Erasma Roterodamského: O nesmírném milosrdenství božském. V Prostějově u Kašp. Aorga 1558 v 8°. (Jgm. IV. 1582).
9. Žalm padesátý Davida krále: „Misere mei Deus“ od Jeronyma Savanarole z Ferarie, řádu řeholy kazatelův, v způsob modlitby postavený. V Prost. 1558 u Kašp. Aorga v 8. (Jgm. IV. 1940).
10. Spis mudrce Isokrata k Demonikovi napomenutelný. V Prostějově 1558 od Václ. Piseckého skrze Aquilina Vorličného. (Jgm. III. 108, Jireč. Rukov. II. 115).
11. Příčiny některé nesrovnání mého s Bratřími, jenž Valdenští slovou, v smyslu, z kterýchžto i o jejich obzvláštnosti poněkud porozumíno býti může. V Prost. 1557. V dedikaci podepsán: Vojtěch z Pernšteina, 4 archy malé 8° u Kašp. Aorga (Jgm. IV. 1265, ex. v mor. zem. mus.).
12. Br. Lukáše spis o pravdě a pravé jistotě božího spasení i připravení a spůsobení jeho dostatečného v skutech P. Jezu Krista, též i docházení jeho jistém a zřízeném skrze dary ducha svatého v jednotě církve svaté. (Jireč. Rukov. I. 477).

13. Komedia sedmi mudrců. V Prost. u Kašp. Aorga 1558, 8° (Jgm. IV. 222).
14. Linhart Kulmana instrukce o hříších otcovských, synů i cizích 1588, v 8°. V Prost. u Kašp. Aorga. (Jgm. IV. 1266) Jireč. Rukov. I. 481, Cerr. IV. B.).
15. Sv. Cypriana epištola k městu Siberis. V Prostějově u Kašpara Aorga 1558 v 8°. (Jgm. IV. 1759).
16. Konfessi těch, kteří se s Vojtěchem z Pernšt. u víře srovnávali. V Prost. 1558 (Gind. G. Br. I. 461).
17. Kronika o Jovianovi, císaři římském a druhá o Kryzeldě. V Prost. u Kašp. Aorga 1560(?) v 8°. (Jungm. III. 100).
18. V Archivu ochran. (Ms. IX. f 190) našel jsem ještě tento tiskopis Aorgův. Léta od narození Syna Božího 1556 stalo se srovnání pobožné, jednomyslné a právě křesťanské všeho kněžstva přináležejícího k děkanství Prostějovskému. 15 artikulův. Na konci: vytištěno v Prostějově u Kašpara Aorga 1558. Artikule měly býti tajně držány a nepřicházeti na veřejnost, avšak Kašpar dodal jeden exemplář prvopisu toho Bratřím jako prý dobrý člověk.

Alexandr Plzenský,

kterýž se také dílem bez přídavku, dílem Plzenský, později Aujezdský, Aujezdecký nazývá, rodem byl z Újezda u Plzně. Vyučen byv umění tiskařskému, pracoval potom v Litomyšli u Pavla Olivetského, jehož dceru Annu pojal za manželku. Když mu tchán 1534 zemřel, uvázal se Alexander v jeho obchod. Od 1535—1544 neminul rok, aby několik spisů z tiskárny jeho nebylo vydáno. Když za příčinou vzpoury r. 1547 příštího roku Bratři z Litomyšle vypovězeni byli, přiznal se Alexander, lnuv dříve k Jednotě, před pány v konsistoři pod jednou ku katolictví, začez mu popřáno v Litomyšli zůstat. Ješto ale obrácení jeho bylo prý jen ličené a neupřímné, musel se předce z Litomyšle vystěhovati. Nejprve se 1549 za přátely svými obrátil do Prus, kde se mu dostalo zvláštní ochrany u vévody Albrechta, kde si mohl zaříditi tiskárnu v Královci a kdež 1551—54 pode jménem Alexandra Čecha (Böhm) jmenovitě knihy polské tiskl. Z Královce odebral se do Moravy, veza s sebou náčiní své a usadil se i s rodinou svou v Prostějově, kdež l. 1558 vytiskl „Osvědčení Bratří“ proti Vojtěchovi z Pernšteina, jehož jeden exempl. v stud. knihovně olomoucké uložen jest a má tento název: Osvědčení a očistění se jednoty bratrské zákona Kristova (kterouž mnozí z omylu Valdenskou, jiní a nenávistí pikhartskou a někteří i Boleslavskou nazývají) proti nářkuom nestřídým a neduodvodným knížky v nově vydané od uroz. pána Vojtěcha z Pernšteina a na Plumlově, a vytištěné v Prostějově l. p. 1558, 24. června skrze Alexandra impresora, 8 stran v 8°. (Jgm. IV. 1265 b)

Motto knížky této jest: V nenávisti měli jsou mne darmo: Nenávistí nespravedlivou nenáviděli jsou mne.

Pobyt Alexandrův v Prostějově byl však na krátko, neboť viděl se nucena, znova vydati se nazpět do zemí polských, kde u bohatého hrab. Lukáše z Gorky nalezl přívětivý útulek, byv přijat i s četlákou svou na zámku jeho Šamotulách za knihtiskáře. Co jej vlastně přimělo, odejiti z Prostějova, nedá se hned pověděti. Nepochybně, že jej opustila naděje na přátelskou ochranu se strany Vojtěchovy, poznáv v něm, jak jej Blahoslav líčí, člověka na nejvýš vrtkavého, nestálého a umíněného, aneb snad byla toho i ta příčina, že předvídal pro chatrné zdraví blížící se smrt nového toho reformatora. Neboť skutečně také hned roku 1561, tedy brzy po odchodu Alexandrova, zemřel pan Vojtěch z Pernštejna ve čtvrtek po rozesl. sv. apoštolů. K žádosti starších bratrských svolil pan Lukáš k tomu, aby Alexander vydal v tiskárně jeho šamotulské bratrský kancional, jenž také 7. června 1561 tu tiskem vyšel. Z Polska navrátil se, jak se podobá, po smrti Ferdinanda I. 1564 opět do Litomyšle, kdež provozovav nějaký čas své umění r. 1577 zemřel. Jeho v Polsku vydané knihy počítají se k největším vzácnostem. (Dudík, Mat. Mor. 123—24, Jireč. Rukov. I. 9—11).

V knihách městských nenalezl jsem žádné zprávy bližší o Alexandru impressoru až na jediný upomínací list z r. 1558, kterýž jsem byl vypsal z knihy „Připisů“ úředníka Plumlovského p. Albrichta z Konie (Ms. v zem. arch. v Brně), jenž zní takto:

Připis listu panu Alexandrovi, někdy impressorovi litomyšlskému o peníze 80 kop 4 gr. Slovnutný pane Alexandre, příteli můj milý. Prál bych vám oc.

Pan Jindřich Kyčka z Pardubic, kteréhož sem žádal, aby s vámi o těch 80 kop 4 gr., kteréž ste mi dlužni zůstali, proč mi zaplatiti v tak mnoha letech zanedbáváte, mluvil. Dal mi oznámiti, že byste platce takového dluhu beyti chtěli na ten způsob, abych vám ten exemplář „veykladu na zjevení sv. Jana.“ který ste v Litomyšli tisknouti měli, poslal, že by s těmi chtěli za takovou sumu těch knih výtisku odeslati anebo stříc peníze zaslati. I vám oznamuji, že já toho exempláře nemám a k němu přijíti nemohu. Než vás za to žádám, než mi dluh můj zaplatíte, po ukazateli listu tohoto peníze odešlete, a tím vás napomínám, abyste jako dobrý na svá slova pamatovali, neb ste mi zaplatiti připovídali. A nebyl bych se nadal, abyste se nade mnou i nad svou přípovědi tak dlouho zapoměl. Protož věřím, že mi dýle v tom těžkosti činiti nebudete, neb na hotovy peníze zbytku nemám, nýbrž lidským dlužníkem sem a vy tím nezaplacením nemalou mi škodu činíte, ježto křesťanskému člověku to nenáleží. Pakli na ten čas ty peníze poslati mi vám by z těžkosti by přišlo, psáním vaším od vás věděti žádám, po ukazateli listu tohoto, kdybych se na bezpočiti mohl. Při tom vám oc.

Datum na Plumlově v neděli před sv. Školastikou, leta 1558.

Václav Kompositor

jen na krátký čas provozoval v Prostějově tiskařství. Jest o něm známo, že zde r. 1567 knihy tiskl. I později sice 1572 a 1610—11, tištěny v Prostějově dva spisy české, ale beze jména tiskařova. Po-

dobá se, že tiskárna zdejší, jednak následkem mandátu Rudolfova z r. 1580, jednak pro katolisování Vratislava z Pernšteina († 1582) a vdovy jeho Marie Manriquez de Lara, rozhodné to katoličky, v činnosti své poněkud obmezená, netečnosti správci svých s někdejší své výše po 1567 poklesla, živoříc odtud jen co závod nepatrný. (Jireč. Rukov I. 381).

Od r. 1572—1603 neuvádí se žádná kniha, ačkolivěk Jungmann (hist. lit. č. str. 200, 235) jmenuje je nám l. 1593—1599 dva spisy Jana Straněnského.

Podle městských knih dala r. 1591 obec Kompositoru za píseň věnovanou Starším 15 gr. Zdá se tedy, že se zdržoval Kompositor i na dále ještě v Prostějově, avšak o jeho dalších osudech a úmrtí nevím doposud čeho pověděti.

Z dílny Kompositorovy jsou známy toliko tyto spisy:

1. O ospravedlnění hříšníka, jak a kudy ten hříšník svých zbeyvává a k milosti boží přichází, knížka z něm. přel. v Prostějově 1565 u Václava Kompositora 1567 v 8°. (Sb. Bočk., Jgm. IV. 1281).
2. Právě a jistě vysvětlení z písem svatých. O dvojím přirození, povívenosti (sic), a poznání Kr. pána a spasitele našeho. V Prostějově od Václ. Kompositora 1567, 8°, pak ještě vydána 1572, 8° (Jgm. IV. 1285.)
3. Jiříka Miřkovského (Dikastus) cesta svatého patriarchy Jakuba Bersabee do Bethel, kdež ve snách Bůh se jemu zjevil. V Prostějově 1610 v 12°., 1611, 8°.

Žeť bylo nepochybně již tímto rokem (1611) tiskařství v Prostějově nadobro zaniklo, soudil bych z toho, poněvadž jiný spis brzy na to tisknul se v Olomouci u Jiříka Handle. Jest to:

Kázání pohřební nad paní Dorotou Primuskou, rozenou Čech-tickou z Kranichfeldu, v kostele velkém města Prostějova učiněm, v úterý po vzkříšení mládence Najinského t. j. 16 sept., léta Páně 1614 od kněze Martina Sworniciusa Rychnovského oc. Má 14 listů. V stud. knihovně olom. schází.

Že by byla v 17. stol. v Prostějově taktéž již knihtiskárna židovská, tvrdí to aspoň D' Elvert ve svých Beitr. str. 24., kde prý od let 1603—1649 vydávány byly knihy židovské.

Mezi židovskými typografy jmenuje se v Krakově jistý Isaak Ben Aaron neb Aronowicz, rodem z Prostějova (1550—1605, Falkenstein f. 298).

Poznali jsme tedy dle tohoto náčrtku dějin knihtiskařství prostějovského, jakou platnost a důležitost měly zdejší typy ve světě obchodním i literárním. Žeť jim přikládán význam také i mezi katolíky, vysvítá z toho, poněvadž olomoucký biskup Vilém Prusinovský dovolil, aby prostějovské tiskopisy, ovšem katolické, se v Olomouci u Bedř. Milichthaleru prodávaly, kteréž právo také na dědice jeho přešlo. (D' Elv. Beitr. 39). Než osudný rok 1620 a 30letá válka přivodily ve věcech těchto náhlý převrat. Olomouc, kteráž vlivem mocného kard. Dietrichsteina a již zařízených škol jezuitských nabyla velikého významu, obdržela také knihtisk pod svou moc.